

Падрыхтоўка да фестывалю выклікае трывогу

Малады ўсяго свету рытуецца да вялікага свята — шостага Сувенетнага фестывалю маладзі і студэнтаў, які адбудзецца ў Маасе летам гэтага года. Маладыя падрыхтоўкі многіх народаў пашыраюць дасягненні сваіх нацыянальных культур. Песні і танцы народаў будучы гучаць у нас і застануцца ў нашай краіне, як знамя дружбы і брацтва супакоўвання.

Маладыя псаломні прыяздзіць на міжнародны агляд мастацтва і дабыткі брацкіх народаў нашай краіны і будучы спадчыніца на конкурс на лепшы паказ савецкай міжнародна-нацыянальнай культуры.

Многія маладзёжныя калектывы Савецкай Беларусі таксама залучаны падрыхтоўкай да міжнароднага свята маладзі. Самадзейнасць працоўных рэзерваў, некаторыя гурты мастацкай самадзейнасці Памелы, Вабруйска, станцыі Орша і Каласова маладзёў аб'ядналі паказаць на фестывалі народныя песні, танцы, музыку, творы беларускіх кампазітараў, мастакоў.

Але такіх калектываў, на якіх жалю, небагата. У большасці вышэйшай масавай падрыхтоўка да фестывалю ідзе незвычайна. Многія кіраўнікі аддадуць культурны рабаваншэмаў не разумеючы прастай іспіцы, што мы павінны ў першую чаргу падрыхтоўваць і паказаць на фестывалі творы беларускага мастацтва. Замежным гасцям цікава будзе паслухаць беларускія песні, выкананыя музычнымі твораў на нацыянальных інструментах, паглядзець беларускія танцы і інш. Між тым некаторыя кіраўнікі мастацкай самадзейнасці не лічаць нават патрэбным рыхтаваць беларускі рэпертуар. Яны частуюць слухачоў і глядачоў экзотыкай Інданезіі, Мексікі, польскай «жукучкаў». З савецкага рэпертуару забіраюць сустрачныя запятыя з году ў год дзве-тры сучасныя песні, і сярэд іх адной беларускай.

У лепшым выпадку праспяваюць па-беларуску «Козачку» або «Неман». Трэба сказаць, што многія кіраўнікі самадзейнасці мала клопацца аб узбагачэнні беларускай культуры, нягледзячы на тое, што партыя і ўрад прыкладаюць усё намаганні, каб стварыць самыя шыршыя ўмовы для яе развіцця.

Вялікую трывогу выклікае падрыхтоўка да фестывалю ў Мінску. Рэспубліканскі фестываль пачынаецца ў маі, а між тым ні адна калектыву не пачынае апрацоўваць рэпертуару для зноўнага «хору». Кіраўнікі гуртоў безапамятна разважыць рукамі, не ведаючы, што рыхтаваць на фестывальны конкурс, і па некалькі год мусоць адны і тыя-ж аб'юбананыя песні.

Мастацкая самадзейнасць будаўнічага трэста № 136 нічога не рыхтуе да фестывалю, а хор трэста № 1 не працуе і ўжо некалькі год задымаваецца аднымі і тымі-ж песнямі. Калектыв будаўнічага трэста № 29 не мае рэкамендаванага рэпертуару. Хоры дацэльнага завода № 1 і Беларускага тэлевізійнага пачынаюць падрыхтоўку. Хор політэхнічнага інстытута з прычыны выключнай няблагіснасці грамадскіх арганізацый інстытута зусім разваліўся.

Вельмі слабая мастацкая самадзейнасць у інстытуце механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі.

Калектыв клуба мінцян не мае ў рэпертуары ніводнай беларускай песні. На аўтазаводе зусім няма харавога калектыву, у цехах яго не ведаюць ніякай працы па музычнаму выхаванню маладзі. Хор фабрыкі імя Кагановіча, звалася-б, так добра арганізаваны і падрыхтаваны, павінен быў пасля агляду існа больш актыўнавацца, між тым ён творча не расце.

Спіс можна было-б павялічыць. Але хоць і гэтага. Вывад можна зрабіць толькі такі: вельмі мала ў нас кіраўнікоў у стацыйнай самадзейнасці, якія сур'ёзна клопацца аб беларускім рэпертуары, няма належага кантролю за іхняй працай і прафесійнай падрыхтоўкай. Ніхто па-спраўядліваму не сочыць за мастацкім выкананнем маладзі на заводах і фабрыках, у навучальных установах.

Жахуць што яшчэ не поэма выправіць некаторыя памылкі і недахопы ў падрыхтоўцы да фестывалю. І гэта трэба зрабіць.

Р. ШЫРМА,
народны артыст СССР.

Сіламі маладзі

Добрую ініцыятыву праявіла маладзё кіностудыя «Беларусьфільм». Яна прапанавала стварыць сваімі сіламі фільм, у якім будзе паказана падрыхтоўка да фестывалю маладзі Фрунзенскага раёна горада Мінска.

Творчая маладзёжная група складала план здымак фільма. Група пазнаёмілася таксама з ходам падрыхтоўкі да фестывалю ў раёне, прагледзла лепшыя нумары мастацкай самадзейнасці.

Рэдактар хронікі камсамоў Р. Ясіскі пры ўдзеле ўсёй групы распрацаваў сцэнарый фільма. Карціну будучы адмавіў аператар камсамоў О. Аўдзевіч, памочнік аператара камсамоў Н. Южык і С. Патрускі. Дырэктар кіностудыі «Беларусьфільм», партыйна і профсаюзная арганізацыя падтрымалі пачынальнікаў. Групе будзе аказана дапамога адмыслай і асяцяльнай апаратурай, неабходнымі матэрыяламі.

Выязныя канцэрты

Два выязныя канцэрты наладзіў у Вабруйскім тэатры оперы і балету.

З вялікай і цікавай праграмай перад вобруйчанамі выступілі народныя артысты БССР П. Млодэк, І. Балочін, М. Дзянісав, заслужаныя артысты рэспублікі В. Глазаў, С. Талкачоў, М. Шышаў, Г. Мартынаў, Р. Асіпенка, артысты Н. Нікеева, А. Шаўкавец і іншыя.

Выступленні гурткоўцаў

Да Усеазаганга фестывалю маладзі ў Чыгуначным раёне Гомеля праводзіцца абменныя канцэрты мастацкай самадзейнасці. Так, на заводзе «Гомсельмаш» пачынаюць гурткоўцы металапрацоўчага завода «Молат». Перад камбайнабудульнікамі выступілі спевакі, чыгальнікі, заводскі хор.

Цэпла сустрапа рабочая аўдыторыя спявачак Ніну Злотнікову, Валынціну Казлоўскую, Анну Захарніка, Марыю Кузняцова, Таціну Алейнікову і Клаўдзію Рэзнікову. З цікавасцю слухалі прысутныя выступленні чыгальніцкага сацыяльнага тэатру — Уладзіміра Байкіна і Уладзіміра Ялінскага.

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці завода «Молат» уручылі аматарам самадзейнасці «Гомсельмашу» эстафету культуры, якую гомсельмашаўцы ў сваю чаргу перададуць далей.

Абменныя канцэрты праходзяць таксама на прадпрыемствах, будоўлях і ў навучальных установах Цэнтральнага раёна Гомеля.

С. ВІКТАРАЎ.

„Карсар“

(Новы спектакль у тэатры оперы і балету)

Роўна стагоддзе прайшло з таго часу, калі на сцэне Парыжскага Вялікага тэатра ўпершыню быў пастаноўлены балет «Карсар». Лібрэтыст Сэн-Жорж, кампазітар Адольф Адам і пастаноўшчык Мазілье паклалі ў аснову «Карсара» паму Байрана. У паэме іх вабіў вобраз мужнага чалавека — апаэтызаванага марскога разбойніка Капрада. Ім хацелася тасома шырока выказаць ірыю фарбы, казачнасць, вялікія пачуцці закаханых.

Балет меў шумны поспех, нягледзячы на тое, што ў ім, акрамя назвы, прозвішчаў некаторых герояў і асобных эпізодаў з гісторыі каханя Капрада і Медоры, не было нічога з пазны вялікага англійскага пісьменніка. Але маладзёжная экзотыка ўсходняга балету захапіла глядачоў.

Пра год «Карсар» быў пастаноўлены на пецярбургскай сцэне балетмайстрам Жульям Перо, які драматызаваў сцэнічныя дзеянні, зрабіў асобныя эпізоды больш «байраўскімі», танцы больш дэйннымі, а не дыяметрычнымі, якімі яны былі раней.

У наступныя пастаўкі балету на рускай сцэне былі ўнесены новыя элементы трактоўкі твора. Была дапрацавана музыка яго, як і А. Адама аказалася эмацыянальна мала выразнай. У ёй слаба былі раскрыты вобразы герояў. Рускі балетмайстар Пеціпа ўвёў у балет карціну «жываючага чароўнага саду». Азіян з пачынальнікаў савецкага балету А. Горскі дапоўніў «Карсара» феэрычнай карцінай панатунага карабля.

Мы не выпадкова атрымалі ўвагу чытачоў на амерыка, якія за сто год адбыліся ў балет «Карсар». Спектакль на беларускай сцэне ідзе з усімі дадаткамі ранейшых рэдакцый, бо аўтары пастаўкі (балетмайстар С. Дрэчын, дырыжор І. Абрамці, мастак П. Масленікаў) згодны з тым, што некаторыя творы варты пераасагнаваць, адкідаючы недасканаласць з мінулай спадчыны. Але, прызнаючы ўмяшанне ў «сцэнічныя жыццё» «Карсара» Перо, Пеціпа і Горскага, пастаноўшчыкі спектакля гэтым задаваліся. А шкада, трэба было і ім удакладніць асобныя негатыўныя эпізоды лібрэта, традыцыйныя варыянты пастаўкі балету, знайсці магчымыя замены ў ім фрагментаў абыякавай, невыразнай музыкі. Такая новая рэдакцыя твора была ў магчымых да тэатра.

Што-ж трэба перагледзець у традыцыйнай пастаўцы балету? Мы лічым, што ў пераходзе варты пераасагнаваць, адкідаючы недасканаласць з мінулай спадчыны. Але, прызнаючы ўмяшанне ў «сцэнічныя жыццё» «Карсара» Перо, Пеціпа і Горскага, пастаноўшчыкі спектакля гэтым задаваліся. А шкада, трэба было і ім удакладніць асобныя негатыўныя эпізоды лібрэта, традыцыйныя варыянты пастаўкі балету, знайсці магчымыя замены ў ім фрагментаў абыякавай, невыразнай музыкі. Такая новая рэдакцыя твора была ў магчымых да тэатра.

Што-ж трэба перагледзець у традыцыйнай пастаўцы балету? Мы лічым,

што ў пераходзе варты пераасагнаваць, адкідаючы недасканаласць з мінулай спадчыны. Але, прызнаючы ўмяшанне ў «сцэнічныя жыццё» «Карсара» Перо, Пеціпа і Горскага, пастаноўшчыкі спектакля гэтым задаваліся. А шкада, трэба было і ім удакладніць асобныя негатыўныя эпізоды лібрэта, традыцыйныя варыянты пастаўкі балету, знайсці магчымыя замены ў ім фрагментаў абыякавай, невыразнай музыкі. Такая новая рэдакцыя твора была ў магчымых да тэатра.

Такі наш погляд на змены, якія маглі ўнесці пастаноўшчыкі «Карсара» ў спектакль беларускага тэатра. Але, безумоўна, балет можна ставіць і традыцыйна. Як-жа тэатр справіцца з традыцыйным вырашэннем спектакля.

Такі наш погляд на змены, якія маглі ўнесці пастаноўшчыкі «Карсара» ў спектакль беларускага тэатра. Але, безумоўна, балет можна ставіць і традыцыйна. Як-жа тэатр справіцца з традыцыйным вырашэннем спектакля.

С. Дрэчын выдому сваімі ранейшымі пастаўкамі як балетмайстар з добрай фантазіяй, тонкім мастацкім густам, умением раскрыць задуму аўтара твора і ўвабодзіць яе ў спектаклі. Гэтыя якасці пастаноўшчыкі праявілі і ў «Карсары», які вабіў да сябе маладзёжнасцю і яркасцю многіх экспанзіў і мізансцен, удалай расцэнкай акцёрскіх сіл, культурнай танцаў і пантэмаў, іх эмацыянальнасцю.

Але ў пастаўцы «Карсара» Дрэчын-балетмайстар больш дасканалы, чым рэжысёр. Вось чаму масавыя сцэны (напрыклад, эпізоды прадажу нявольніц, абрабавання ўсходняга рынку, змовы супраць Капрада) — менш дэйнныя і эмацыянальныя, чым дэйнныя сцэны і пмацікі танцаў.

Справа тут не толькі ў тым, што мімічны ансамбль у оперным тэатры недаравальна малы, бо і ў гэтай колькасці ён не выкарыстаны так, каб адгрыць прыкметную ролю ў дзеянні. Асабліва гэта адчуваецца ў першай карціне, дзе ўсе пакунікі на кірмашы, заклінальнікі змей, прадаўцы кветак, фруктаў і іншыя не жывуць на сцэне, а толькі «запаўняюць» яе. Та-ж заўвага можа быць зроблена і пра гары Сеі-пашы, пра некаторыя эпізоды жыцця карсараў на востраве.

Пастаноўшчыкі дуоўна вырашылі танцы карсараў і татуюну ў першай дзеі, сцэну Капрада, Медоры і нявольнікі на востраве, масавы танец-спэну там-жа, карціну «жываючага саду» і шмат іншых. Не «спрачытаў» ён да канца сцэну Капрада і Медоры ў палатцы, якая больш нагадвае дацкую гульню, чым перажыванні закаханых.

Балет «Карсар» не дае дырыжору магчымасці глыбока раскрыць музычны аспект твора: мелодыя яго часам банальная. Але ў трактоўцы такой музыкі могуць быць лепшыя і горшыя вынікі. Нам здаецца, што І. Абрамці ўзяў з твора А. Адама ўсё лепшае. Калі да гэтага даць чужасць дырыжора да таго, што аднавіцца на сцэне, удала выкананае саю артыстамі П. Крукам (скрыпка), Г. Дзмірташавым (кларнет), І. Сідзеніным (валторна), А. Рацывым (флейта) і С. Афанасевым (арфа), дык музыка ўвасабленне «Карсара» трэба прызнаць удалым.

Цікавае дэкарацыйнае вырашэнне балету (мастак П. Масленікаў). З добрым густам аформлены карціны на востраве, у палатцы Сеі-пашы. Але мастаку здражэвае густ, калі ён карыстаецца няўдалымі танамі фарбаў у першай карціне або ў дэкарацыях кустоў (сцэна ў садзе).

Пастаноўшчыкі дуоўна вырашылі танцы карсараў і татуюну ў першай дзеі, сцэну Капрада, Медоры і нявольнікі на востраве, масавы танец-спэну там-жа, карціну «жываючага саду» і шмат іншых. Не «спрачытаў» ён да канца сцэну Капрада і Медоры ў палатцы, якая больш нагадвае дацкую гульню, чым перажыванні закаханых.

Н. Давідзенка ў ролі Медоры.
Фота І. Салавейчыка.

Надзвычай удалы склад сістэмы і выдатна падрыхтаваны кардэбалет у спектаклі.

Н. Давідзенка — Медора захапляе не толькі пудоўнай танцавальнай тэхнікай, але і выдатнай сцэнічнай іграй. Надзвычай моцнае ўражанне пакідае на дуэт і ўся сцэна з нявольніцамі, партыя якая вельмі цікава праводзіць артыст В. Давідыч. Не менш прывабная і шчыра Н. Давідзенка ў сцэне ў палатцы, у ажываючым садзе і іншых танцавальных і ігравых эпізодах, дзе яна чужа аллюстравана псіхалагічны стан сваёй гераіні.

С. Дрэчын — Капрад, які ў сабейм, вабіць вялікай эмацыянальнасцю, шырэйшай мазаю, якім артыст малюе бурную акаханую натуру кіраўнікі грозных карсараў. Сцэнічныя паводзіны артыста вельмі лагічныя, і гэтая лагіка арганічна вынікае з дзеяння.

Вельмі не адзначыць музычнасць і танцавальную тэхніку В. Карпілава ў вобразе любімай жонкі Сеі-пашы, востра грэцкаска вобраз старой жонкі пашы ў выкананні артысткі І. Дароўнай.

Адным з цэнтральных герояў балету з'яўляецца Бірбанто — памочнік Капрада. Э. Шаю, які выконвае гэтую іграю, добра валодае пантэмай, і таму іграючыя эпізоды больш выразныя ў выкананні, чым танцавальныя, якім часам не хапае пластычнасці.

Па-майстарску створаны вобразы: дзвючыны — А. Караянковай, нявольніцы — Н. Семілетнікавай і ганялара нявольнікамі — В. Міронавым. Ва ўсіх выканаўцаў зяртае на сабе ўвагу культура танца, імкненне вывіль характэрныя рысы герояў. Добрае ўражанне пакілае і выступленне ў першай дзеі, варыяцкі дзвючыны — з другой і інш.

Парты Ахмета і Сеі-пашы — пантэмаўнага плана. Артысты В. Беклемішаў і А. Іваноў дасканалы валодаюць гэтым хараграфічным жанрам, і таму іх гэры арцыя, выразна акресленыя.

Неабходна адзначыць натхненнае выкананне балетнага трыё артысткамі М. Патровай, Я. Зювановай і М. Бутрымовіч.

Тэатр паказаў добры, хоць і традыцыйны балетны спектакль «Карсар».

І. НІСЕНВІЧ.

ПАЛАЦ ВЯЛІКІ, А ПРАЦАВАЦЬ НЯМА ДЗЕ

Пры Мінскім Палацы профсаюзаў працуюць калектывы мастацкай самадзейнасці, якія налічваюць каля 300 удзельнікаў — спевакоў, музыкантаў, танцораў, драматычных артыстаў. Хто гэтыя людзі? Рабочыя, служачыя мінскіх фабрык і заводаў, настаўнікі, інжынеры, студэнты вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў. Арганізаваны таксама гурткі дзіцячых мастацкай самадзейнасці. Надаўна пачаўся прымё у балетную студыю.

Усе калектывы рыхтуюцца цяпер да рэспубліканскага фестывалю маладзі. Гурткі рыхтуюць свае праграмы, з якімі будуць выступаць як на асноўнай сцэне палатца, так і на сценах клубаў горада.

На апошняй нарадзе кіраўнікоў калектываў вырашана, апроч гэтага, падрыхтаваць да фестывалю вялікі сцэнічны паказ, які будзе адлюстроўваць мінулае і цяперашняе нашай Беларусі.

Самадзейныя калектывы рыхтуюцца да вялікай даты — саракагоддзя Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Як гэта ні дзіўна, але ў вельзірным будынку палатца адсутнічаюць памяшканні для рэпетыцый. Гэта перашкаджае плённай працы калектываў. Будынак новага выглядае пампезна. Яго ўпрыгожвае велічная калонада з мостам піястэраў, а заглянеш у сэрэдзіну — апроч глядзельнай залы і сцэны, двух фая, ніжняй кіназалы і спартыўнай залы, больш амаль нічога няма. Есць прада, блакітная зала — адзінае памяшканне, дзе можна рэ-

петыраваць. Але яе мала для ўсіх калектываў палатца.

Нажалі, астатняя частка гэтага вялікага памяшкання разбіта на мноства маленкіх 12—15-метровых пакояў, што нагадвае кучэй гасцініцу, чым палатца. Да таго-ж сцэна, малая кіназола, спартыўная зала і нават асобны фая вельмі стараны і эксплуатуюцца кіраўніцтвам палатца, і для работы калектываў амаль няма месца. У будынку, вядзь, неабходна капітальна перабудаваць пакой-клеткі на другім і трэцім паверхах.

Памеры сцэнічнай пляцоўкі палатца неадпавядаюць паказам спектаклі нашых тэатраў, наладжваюць гарадскія, абласныя і рэспубліканскія агляды самадзейнасці, здыткі і спарборнішчы, фізкультурыкаў. Але гэтак, нажалі, перашкаджае адсутнасць закуліснай часткі. На першым паверсе ўсяго чатыры невялікія грэміравальны, дзе ледзь могуць размясціцца занятыя ў спектаклі акцёры, а рэжысёрам і касцюмерам тут няма месца.

Адпаведным арганізацыям пры разглядзе і заапарэжэнні праектаў пабудовы палатца, клубу неабходна запрашаць рэжысёраў, загадчыкаў маніроўчых часткі тэатраў, кіраўнікоў калектываў мастацкай самадзейнасці, тэатральных мастакоў. Іх парады і пажаданні заўсёды прынясуць толькі карысць.

К. КУЛАКОУ,
кіраўнік тэатральнага калектыву Мінскага Палаца профсаюзаў.

Сцэна з першага акта балету «Карсар».

БАГАЦЦЕ ТВОРЧЫХ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦЕЙ

Напамкі пра мастацка-стылявую рознастайнасць беларускай савецкай прозы

А. АДАМОВІЧ

Пісьменніца — прасты і адначасова шматгранны, складаны, як само жыццё. Гэта тое дэбнае сонечнае святло, у складзе якога ўсе колеры спектра. Але іх, гэтыя асобныя колеры, можна вылучыць, убацьчыць толькі пры спецыяльным аналізе. Апаздыванне ў творах Я. Коласа выяздзілі ў вельмі свабоднай манеры, багатай фальклорнымі фарбамі. Пры гэтым нас не можа не адзіліць велізарнае напаставанне самых рознастайных, часам проста супрацьлеглых інтанацый. Вось якім багаццем інтанацый характарызаваецца, напрыклад, пачатак апавесці «Адшчэпенне»: «Смела і ўважана, як нейкі асілак-забіяка, дождзіць па поў вечер. Ці не захапіла і яго ідэя калектывізацыі, бо ён вельмі гарліва спірае ўсякія сляды і знакі адпаасобнай гаспадаркі — заснае сцягам вузенькія межы, дзе мацяюцца голыя вярхі сухага бялінуку, абугульняе загоні і цэлым палеткі, бялітасна трасе хіравыя кусты на канцах шніроў, як-бы хочучы памырываць іх, каб і сляду не засталася ад іх, каб не пампалілі яны аб гарніцах. І з асаблівай заўважнасцю насідае ён на двор і сядзібу Пракопа Дубягі, ваносячы туды цэлыя гурбы прымаслянага снегу, прапінгага ёжкім марозам. Ад прапінгавага плоту засталася адны толькі кончыкі колаў над замыславымі кар'ямі, а снігоў, а кляна па самую страху ўвайшаў у гурбы. І трудна сказаць, чаму такі няясныя вецер да дзяржкі Пракопа: ці то таму, што яго сядзіба крыху вытэрла з раду другіх сядзіб, тудачася ў тырчае з раду другіх сядзіб, аўтар старацца прымуцьчы чытача так паглядзець на героя, каб ён мог адчуць і па-чалавечаму зразумець Пракопа, якога само жыццё, цёмнае, няяснае, прымуціла бацьца ўсёго новага, неспрыячнага.

Тая прастая, свабодная, багатая адценнямі, інтанацыйна манера апавядання, якая ўласціва творах Я. Коласа, магчыма толькі пры выключным веданні, адчуванні ўсёго багацця мовы народа, яе сінаніміі. Імяна багаццем сінаніміі, невызначаным, нешаўторным, вызначаецца мова Я. Коласа.

«Прабегчы некалькі хат, Арцём звярнуў на гароды, шчунуў у каполі, адтуль зоркаю між капусцы забег у надворак Юркі Труса, з надворку заламаў у вудачку і пасуцьчы проста да калодзежа» (Падкрэслена намі. — А. А.).

Вось колькі сінанімічных адценняў да слова «бегчы» знаходзім у адным толькі сказе! З дапамогай некалькіх слоў пісьменнік «прасачыў», як, спалохаўшыся жонкі, бег Арцём праў усё жыццё.

Высокая прастата коласкаўскай прозы не адраза буда арузамета і апісана літаратурнай моладдзю 20-х гадоў — да яе трэба былі дарасці. І творы Я. Коласа дапамагалі маладзёму працаваць расці — перадавалі хваброў іжэнаватарства, уплывы розных моўных «імаў». Вялікую народнасць, народнасць ва ўсім: у поглядзе на жыццё, на сваё месца ў барышце працоўнага чалавека за шчаслівае будучыню, у вобразах, мове — вольны перш за ўсё перадаваў Я. Колас як традыцыю маладзёнага пакалення.

У 20-я гады шырока раскрыўся і талент П. Гартнага — празаіка. З гэтым імем, як і з імёнамі Я. Коласа і З. Бядулі, звязана сваё, алейнае мастацка-стваральнае лінія ў беларускай прозе. У свой час яе называлі «натуралістычнай», падкрэсліваючы гэтым значэнне сцісласці П. Гартнага да бытапісальніцтва. Пры гэтым крытыка часта ставіла ў заслугу пісьменніку тое, што з'яўляецца галоўнай слабасцю яго твораў — алоўжыванне падрабязнасці, нагромаджэнне неабавязковых дэталей, апісальнасць. Нават нехта хопы мовы Гартнага, алоўжыванне дыялектамі, якія сінтаксіс асобных крытыкі тавылі былі ўзвешы ва ўзор «нава-

тарства». У адным з артыкулаў пісалася: «Як рэвалюцыянер, П. Гартны адравае словы; у яго няма машанскай закружэнасці фразы; стыль яго жорсткі і, значыцца, рэвалюцыйны» («Шалым», 1927 г., № 4).

Вядома, не ў гэтым, не ў бытавой апісальнасці, натуралізме, не ў «жорсткім» стылі заключаецца значэнне П. Гартнага як пісьменніка. Адназначна якасці стылю яго былі ярыя слабасці, і не толькі П. Гартнага, але і амаль усёй беларускай прозе 20-х гадоў. Імяна маладзёцкай нашай прозы праяўлялася ў апісальнасці, нягледзячы будаўчы сюжэт, празмерным бытапісальніцтвам.

Месца П. Гартнага ў прозе 20—30-х гадоў вызначалася перш за ўсё наватарскай тэматыкай яго твораў (з тады новай тэматка мела асаблівае значэнне). Пісьменнік першы ў беларускай літаратуры выбраў асноўным сваім героем пралетарскага рэвалюцыянера, даў малюнк і гістарычнай барацьбы пралетарыята за вызваленне не толькі свайго класа, а і таго мужыка, аб якім столькі пісала беларуская літаратура. Але крытыка 20-х гадоў вельмі памылкова, калі лічыла, што творчасць П. Гартнага нека адмаўляе ці нават закрэслівае коласкаўскую і купалаўскую традыцыю. Не, аўтар «Сюкаў паліты» толькі ўвабодзіў гэтую традыцыю новымі тэмамі, новымі вобразамі, застаючыся як мастак вучнем Коласа.

Другой адзнакай маладзёці беларускай прозы 20-х гадоў любав з бытапісальніцтва і апісальнасцю трэба лічыць характэрнае для тых год празмернае захопленне ўсялякімі рознавіднас

ПІСЬМЫ ў РЕДАКЦЫЮ

Новыя жаргты ў эфіры

У дні першага Усеаўскага з'езду мастакоў Беларускага радыё знаёмля слухача з творчасцю лепшых майстроў жывапісь і скульптуры Беларусі. Кожную раніцу часе ітэратурнай перадачы мы слухалі нарысы Барыса Усцінава з шыкла «Хараставо побач з намі», надрукаваным у першым нумары часопіса «Полімя» за гэты год. Добрая справа, Праўда, чамусьці не павядалялася, з якой крыніцы адкуль узяты творы для перадачы, але гэта заўвага між іншым.

У п'янадыла, 4 сакавіка, а дзевятай гадзіне пачалася перадача нарыса «Шлях мастака» — аб творчасці Валентзіна Віктаравіча Волкава. У пачатку апавядання, як выглядаў Пешербург у 1915 годзе, калі там у Акадэміі мастацтва вучыўся мастак.

Дыктар Іосіф Цвярскі, як заўсёды, чытае з пафасам:

«Па вуліцах ічаліся рыскі і аўтамабілі, якія толькі што ўвайшлі ў моду, развозячы існавальную драў з балёў і абеду...»

«Штосьці наблытана ў перадачы» — толькі падумаў я, як усё жыццё маеі кватэры запыталі:

«Якая гэта «існавальная драў?»

У п'янадыла да кніжнай шафы і пачаў лістаць першы нумар «Полімя». Старонка 129. Вось: «Па вуліцах ічаліся рыскі і аўтамабілі, якія толькі што ўвайшлі ў моду, развозячы існавальную драў з балёў і абеду...»

А дыктар усё жартаваў:

«Відна было, што карціна зроблена таленавіта, што распісана ўпоўнаеі рукой...»

Але ў мяне цяпер пад рукою быў арыгінал, і я адразу тлумачу сваім дамадам:

«Не «ўпоўнаеі» рукой, а «ўпоўнаеі» — на працягу трыццаці хвілін я знаходзіўся ў ролі радыётлумача. Часам «жаргты» Іосіфа Цвярскога цяжка было зразумець не толькі з пункту гледжання філалогіі, але і палітыкі, тады мне даводзілася тлумачыць больш дакладна і сур'ёзна. Дыктар гаварыў аб надыходзячай рэвалюцыі.

«У народных глыбінях выспявала ідэя вялікага шуму» (падрэсена знойма — А. В.). Зноў дапамог часопіс, дзе ўсё арыгінальна: «У народных глыбінях выспявала ідэя вялікага шуму».

У якой пастаку абурны сусед:

«Што яны там гавораць у эфіры?»

«Жах...»

Гэта Цвярскі ішч так сабе, нішто, сёння толькі дужа бытае. А вось дыктар Асмолава... Я заўсёды выключваю радыё: так калечыць, так калечыць беларускую мову.

У друку неадарвацца гаварылася аб «дзівовах» і «жаргтах» у эфіры, якія часта і шчодра «адкускаць» беларускае радыё. Я занатаваў новыя, апошнія «жаргты». Хоць верыць, што яны сапраўды былі ў апошні раз.

Анатоль ВЯЛЮГІН.

Дом культуры ператвораны ў кінозэатр

На адной з цэнтральных вуліц горада Калінавічы стаіць аднапавярховы драўляны будынак раёнага Дома культуры. У ім размясціліся кабінет партыйнай асветы і раённая бібліятэка, не занятай засталася толькі глядзельная зала на 250 месц.

Па загаду міністра культуры СССР дэманстрацыя кінофільмаў у клубных установах не павінна перапынаць 20 дзён у месяц. Між тым у Калінавіцкім Доме культуры штодзёна ставіцца па тры-чатыры сеансы, і, такім чынам, глядзельная зала занята на працягу 26—27 дзён у месяц.

Дом культуры мае набор духавых і струнных інструментаў для аркестра, піяніна, раяль, касцюмы для харавога і драматычнага гуртка. Ёсць тут таксама каліграфічны мастацкі кіраўнік — вышукіт музычнага вучылішча, інструктар-масавіст, баяніст. З усіх гурткоў мастацкай самадзейнасці працуюць толькі духавы аркестр, які абслугоўвае вечары танцаў. А іншым самадзейным артыстам няма дзе сабрацца, каб падрыхтаваць канцэрт.

Такім чынам, раёны Дом культуры фактычна ператварыўся ў філіял кінозэатра. Я. КАЦ.

Люцынка і Тупальшычна

На тэрыторыі Пярэйскага сельсавета Валожынскага раёна Маладзечанскай вобласці знаходзіцца вёска Люцынка. Тут з невялікімі перапынкамі з 1840 года да сямей смерці (1884 г.) жыў В. І. Дунін-Марцінкевіч. У Люцынцы распачалася і працягла яго літаратурная дзейнасць. Тут-жа ім была арганізавана для салісцкіх дзяцей школа, у якой навучанне вялося на беларускай мове, быў створаны тэатральны гурток, рэпертуар якога ў асноўным склаўся з п'ес самога пісьменніка.

Дом, у якім жыў і памёр пісьменнік, не захаваны. Па сведчанню мясцовых жыхароў, будынак разам з багатай асабістай бібліятэкай Дуніна-Марцінкевіча быў спалены гітлераўцамі ў 1942 г.

Прыкладна ў сямі кілометрах ад Люцынкі, у Падляскай сельсавеце Івянецкага раёна, на могілках у вёсцы Тупальшычна знаходзіцца магіла Дуніна-Марцінкевіча і яго дачок Марыі і Цэзарыі. На крыжы, які быў настаяў у вусці магілы, напісана ў 1930 годзе, надпіс: «Тут спачылаюць Вініцэнт, Марыя і Цэзарыя Дуніны-Марцінкевічы. Памерлі ў 1885, 1891, 1902 гг. Разыходжанне ў годзе смерці Дуніна-Марцінкевіча можна тлумачыць тым, што пісьменнік памёр у канцы 1884 года па старому стылю, г. зн. у пачатку 1885 года па новыму.

Сёлетня спадчыніца 150 год з дня нараджэння Дуніна-Марцінкевіча. У юбілейны год неабходна прыняць меры для ўвекавечвання памяці выдатнага беларускага пісьменніка. У прыватнасці, у Люцынцы ёсць сямігодная школа. Пажадала, каб ёй было прысвоена імя Дуніна-Марцінкевіча.

М. ЕРМАЛОВІЧ, настаўнік.

Драматычныя калектывы Баранавіцкага гарадскога Дома культуры індаўна паставілі п'есу-трагікамедыю Г. Зальцкай «Мараль пані Дульскай». Новы спектакль самадзейнага калектыву ў паставіны мастацкага кіраўніка гарадскога Дома культуры Н. І. Стэнніскава карыстаецца вялікім поспехам.

На здымку: сцэна з трэцяга акта. У ролі Зышкова — Дзюльскі М. А. Абрашэвіч — служачка Е. Абрашэвіч.

(Фотахроніка БЕЛТА).

Уладзімір КОРБАН

Пакрыўджаны паэт

Аднойчы сказаў у вочы: «Веры, браце, дрэнны. Сапраўды, — Які ты майстар! Пыкаль ты! Няма ў тебе ніводнай жылкі творчай. А вершыкі твае — мазіна».

І пачалася тут грэзія.

Паэт пакрыўдзіўся празмерна, абырсуўся. Палаўся з адным, з другім сябрамі, прыціснуў гэтага, насхочыў на таго і ў выніку дабіўся, што яго Чалапак наогул перастал.

Але не змог дабіцца аднаго: На кроплі вершы лепшымі не стаі.

Мне засталася ў маралі Два словы ад сабе сказаць: Не варта, браце, сэрцаваць, Калі не ўмееш так пісаць. Каб людзі ў вочы не плавалі.

У некалькі радкоў

Чэрвеньска раённая бібліятэка ў калгасе і МТС раёна арганізавала 15 бібліятэка-праектараў. Кожны месяц яны папярэняюцца новымі кнігамі.

У гарадскім пасёлку Шуміліна Віцебскай вобласці адкрыты новы кніжны магазін. Сюды завезены шматлікія творы беларускіх пісьменнікаў.

Алена Карпенкіна працуе пашталёвым лямпа г. Яна абслугоўвае калгаснікаў сельсавета «Чырвоны Кастрычнік». Хоць часам раён і кожны дзень дастаўляе звыш 300 газет і часопісаў.

Агітбрыгада Вілаўскага раёнага Дома культуры бабавала з канцэртам у калгасі сельсавета «Чырвоны Арыш» імя Будзёнага. Самадзейныя артысты выканалі песні, частушкі і вершы, прысвечаныя нашай партыі і Радзіме.

ПРЫГОДЫ І ГЕРОІ

Бадай, самыя чытабельныя ў дзіцячай літаратуры — творы прыгодніцкія. Пра гэта скажа і кожны бібліятэкар, і кожны працавец з кніжнага магазіна. Дзіцячаму і наогул чытачу падабаецца ўсё яркае, незвычайнае, таямнічае, падабаецца ўсё, «вясёлае рамантычнае прыгодніцтва». А дзіцячы асабліва амазанскі пісьменнік, што прапонуе ў прыгодніцкім жанры, за жыццё сваё твораў, якія маюць вялікае выхавальнае ўздзеянне на юнае пажаленне.

Агаворымся адразу-ж: у беларускай літаратуры пакуль што ўвогуле мала прыгодніцкіх кніг і, значыць, яшчэ менш — кніг цікавых, захвалюючых, такіх, якія зрабілі-б спадарожнікамі многіх пажаленняў дзіцяці ў юнакоў.

Надаўна рэдакцыя дзіцячай і юнацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР прынаваля сваім чытачам аповесці Міколы Гамолкі «Лета ў Калінавіцкім». Фармальна — гэта другое выданне кнігі. У 1950 годзе пад гэтай-жа назвай М. Гамолка выдала асобнай кніжкай апавяданне. Пазней аўтар вярнуўся да яго, грунтоўна перапрацаваў, і цяпер перад намі фактычна новы твор. Справа не толькі ў тым, што аповесць «Лета ў Калінавіцкім» сваім памерам разоў у п'яць больш за аднаўсёчнае апавяданне. Пісьменнік увёў некалькі сюжэтных ліній, рад новых вобразаў, намаловаў новых характараў, і замест сухаватага, у многім схематычнага апавядання з'явілася цікавае прыгодніцкае аповесць. У мінулым годзе яна выйшла ў Маскве ў перакладзе на рускую мову.

Першае, што адразу чытач у творы М. Гамолкі, — гэта сапраўднае займальнасць. Пісьменнік стварыў востры сюжэт, умела скаманваў яго.

Аўтар удала перадаў вонкавую рамантыку сваіх герояў, іх імкненне да гераічнага, да подзвігаў.

Твор выхоўвае ў юнага чытача любоў да працы, павугу да працоўнага чалавека. Дзеці з аповесці — не беларускі, якія толькі тым і займаюцца, што шукаюць розных прыгод і розных зарплатняў. Пісьменнік таямніча, без намушчонай імкненні паказвае, як хлапчук і дзіцячкі ў Калінавіцкім сплалучаюць вясель і цікавы адпачынак з карыснай працай у калгасе.

Бясспрэчна дапаганнем М. Гамолкі з'яўляецца тое, што ў аповесці створаны зраздзячаны чалавечы характары.

Няма чаго граха таіць, некаторыя таварышчы, нішчы прыгодніцкі твор, думаюць, што дастаткова «закруціць» займальны сюжэт, лаць вострыя сітуацыі, незвычайныя прыгоды і — гэтага даволі, і кніжка будзе цікавай. На самай справе гэта даўка не так. Як і ў творы любога жанра, у прыгодніцкім творы асновай з'яўляецца чалавек з пэўным характарам, з пэўнай сяміаасцю, з пэўнай псіхалогіяй. Іншыя сітуацыі так і застаюцца сітуацыямі, прыгоды — прыгодамі, а мастацкага твора не будзе.

М. Гамолка правільна зрабіў, што звярнуў увагу на стварэнне характараў герояў.

Самым запамінальным, бадай, з з'яўлення Валодзі Заранка. Яго маленства было складанае вайной. Ён адарваны ад бацькоў і бацькаўшчыны, трапіў у чужыя краі, дзе выхоўваўся па вучыцкіх законах капіталізма. Запалоханы, замкнёны ў сабе, незалежны да ўсіх і зладзіны, ён праз гэты вярнуўся ў родную Калінавіцу, да маці. Пісьменнік па-мастакску пераказвае, як навава нараджаўся.

Мікола Гамолка. Лета ў Калінавіцкім. Апавесць. Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1956 г.

гэты чалавек, як знікалі з душы хлапчука чорныя сляды яго ўчарашняга.

Аметыя ў аповесці Босія і Яна, Антос і Сідна.

Не шмат месца ў творы адрэзана Савою Закоўна, але гэта — жывы вобраз нягоніка, двуручніка, на чых руках — кроў сумленнага людзей.

У аповесці «Лета ў Калінавіцкім» шмат прыгод. І гэта натуральна — на тое і прыгодніцкі твор! Але ці ўсе прыгоды ў творы апраўданы, матываваны, ці ўсе патрэбныя? На жаль, не ўсе апраўданы, не ўсе патрэбныя.

Імкнучыся аж мага больш зацікавіць чытача, заінтрыгаваць яго, аўтар часам перабірае меры. Адрэзана прыгода за прыгодай, таямнічае рэч за таямнічай, нечаканасць за нечаканасцю... Гэта аслабляе ўздзеянне на чытача, які стамаецца ад казельскаго прыгод і нечаканасцяў і ўрэшце перастае хвалявацца за дзе дзейных асоб: ён ведае, што, у яко-б складана і цяжка становіцца героіні трапілі, пісьменнік (імяна пісьменніка, а не самі героі!) знойдзе для іх выхад і выратуе іх. Таму не варта хвалявацца! Ну навошта, да прыкладу, сустрача Босія з мядзведзем? Яна ўжо разлічана на тое, каб «пастрашціць» чытача. А чытачу не страшна — ён упэўнены, што хлапчук уцяча... Або наступіла: дзве дзіцячкі, Яна і Наталка, пайшлі ў лясы. У лесе, у густарычкі асініку, яны раптам пачулі галасы: «Як даўна атрымаўся... таварыш нехта глуміў баском... Цяпер трэба знішчыць усё сляды і асыпаць зямлі кроў. Забілі! — і канцы ў валу». Вядома, дзіцячкі з усіх год нікулься дамоў: ці жартавалі, баныты ў лесе, чалавека забілі! Аказалася, што гэта звычайныя браханьеры, якія застрэлілі дзю.

Злоўжывае М. Гамолка рознымі супадзеннямі, нечаканасцямі, выпадковасцямі. Прыкладам хоць-бы гісторыю са знаходжаннем герояў у лесе.

Геаграф Міхась, хлапчук Сідна і Дэйма накіроўваюцца на пошукі нафты. «Раптам у наваколлі папярэдаля. Пайшоў дождж. Навальніца. Героі ўбачылі перад сабой злот, пабеглі туды. Уваруў грэм і разбуў дуб, што стаў непаладоў. Дуб, як на тое ліха: упаў і заваліў дзот. Прычым, упаў велікі кітра: закрыў дзверы дзота і прыціснуў Міхася, які на няшчасце, выйшаў перад гэтым з дзота. Міхась быў жыццё, але нічым не мог дапамагчы хлапчукам — няма нельга было вываляцца з-пад дуба. Сідна і Дэйма стужаюць бярваном у дзверы (бярванова аж акачалася ў дзотце); стуж пачуў Валодзі, які выпадкова апынуўся ў гэты час у лесе. Валодзі на кані мінуў пачынаючы ў праўленне калгаса (вядома, ён быў а канём: конь скуп трава, а Валодзі збіраў суніцы).

«Апагонізм» было нялёгка. Вельмі хачецца піць. Але, памучышы іх смалі, аўтар урэшце злітаваўся: са стога пацёк струменьчык вады...»

Заўважым тут-жа, што, ажрама ўсяго іншага, эпізадам са стужам пісьменнік сам сабе надмадуў. Выхоўваць, што героі маглі выратавацца са свайго нечаканага палону і без дапамогі радні, якая ў іх была. А стварэнню хлапчукамі радні ў аповесці адрэзана вельмі шмат месца. Арыгінальнасць — майстравалі-майстравалі, а яна і не спатрэбілася, усё абышлося-б і без яе. Навошта было, у такім выпадку, падрабязна расказаць гісторыю радні? Стральба-ж не выстравіла!

У кнігах для дзіцяці, павінна быць дзельнае, абгрунтаванае, павінна лагічна вынікаць адна з другога — кожны крок героя, кожны яго ўчынак. Іншыя ў чытача з'яўляюцца вельмі непаладжаныя для пісьменніка «чаму?», «які?», «якім чынам?», і

вера ў твор падрываецца. Трэба сказаць, што пры чытанні аповесці «Лета ў Калінавіцкім» гэтыя адрэзаныя пытанні сямтам з'яўляюцца. Вось, напрыклад, аўтар расказвае гісторыю Валодзі. Маленкім дзіцем яго адаралі ад маці ў часе вайны, і ён кохнуў працаў. Колькі ні шукала яго маці — усё марна. Пасля разгрому фашыскай Германіі на дапамогу вышчаснай жанчыне прышоў работнік рэпатрыяцыйнай камісіі капітан Шчыглюў. Адін раз яны натрапілі на след хлапчыка, але след тут-жа знік: прытулаж, дзе быў Валодзі, некуды вывезлі амерыканцы. Усё гэта праўдападобна. А дзей ідзе непразвудна. Больш як праз п'яць гадоў маці Валодзі атрымала пісьмо з Масквы. У ім была фотакартка хлапчыка гадоў васьмі-дзевяці. Ганне аддася, што гэта фатаграфія не мужа. «Што гэта значыць? Як трапіла ў Маскву старая фатаграфія мужа?» — самі сабой унікалі пытанні. З пісьма высветлілася (пісаў капітан Шчыглюў), што «гэтая фатаграфія атрымана з Канады. Хлапчук, што знік з маці, лічыцца на спісах пад імем Вілі Шустэра — немца. Але ён, Шчыглюў, на падаставе дадатковых звестак, маржуе, што гэта і ёсць Валодзі». Праз тры месяцы Валодзі быў дома.

Вось тут і пачае пытанне за пытаннем. Якім чынам збегнуў Шчыглюў з Канады фатаграфія Валодзі? — у хлапчыка-ж і імя сапраўднае не было, і гаварыць-жа ён на роднай мове не мог? Як Шчыглюў на фатаграфіі аказаўся, што гэта Валодзі, — яго ж родная маці спачатку не пазнала? Які гэта «дадатковыя звесткі» атрымаў капітан?

Варта звярнуць увагу яшчэ на адну акалічнасць.

У аповесці рахунковад калгаса гаворыць дзясам:

«І што гэта вы ўсё банытаў ды дыверсантат сустражаеце?»

Сапраўды, хоцьця запытацца ў аўтараў прыгодніцкіх твораў: што гэта вы ўсё банытаў ды дыверсантат эжэкутаеце? Без іх ніяк не можае абыцца! Наўжо рамантычнае пажаленне пасляваенных дзіцяці свіравана ў асеюным у гэты бок? Ды яны-ж банытаў ды дыверсантат толькі і вядуць на літаратуры 20-х — 30-х гадоў. А тут што ні твор, дык дзясам мрояцца баныты. Праўда, часцей за ўсё потым аказваецца, што гэта не баныты.

І яшчэ адна наўдала традыцыя пачала складвацца.

У цэнтры палей прыгодніцкіх твораў ставіцца адшукванне пэўных карысных выкапняў — нафты і г. д. Шукаюць геалягі. Геалягам вядома, што выкапні ў гэтай мясцовасці ёсць, іх калісці азіаі чалавек знайшоў. Ён панёс іх месцазнаходжанне на карту або апысаў яго ў сваім зэпіску. Але чалавека гэтага няма — ён загінуў на вайне. І вось залача — знайці карту пі дзясам. У справу ўключваюцца дзясамі. Яны, аразумела, дасягаюць мэты, і дзясам адшукваюць патрэбны выкапні.

У пачае саміх пошукаў у розных аўтараў супадаюць нават асобныя дэталі: злот традыцыйны даждж з навальнічым, ад якіх дзясам хваляюцца ў традыцыйнай партызанскай асініку ці злоты, адбываюцца нечаканыя сустрачкі ў лесе з незнаёмымі, якіх героі прымаюць за банытаў, і г. д.

Шматгарадна, багатая на палзеі савецкага раманісмапе дзе пісьменніку публічныя матэрыялы для прыгодніцкіх твораў, у якіх будзе і глыбіня думкі, і дзіцячая рамантыка, і займальнасць. Чытач любіць такія творы, патрабуе іх, шукае.

Трэба, каб часцей ён іх знаходзіў!

Іван КУДРАВІЦАВ.

Наспеўшыя пытанні

У кінатэатры гарадскога пасёлка Балнінскіх рэгулярна дэманструюцца новыя мастацкія фільмы. З паказам-жа кінааспосі, саў справе часта даходзіць да абсурду.

У сярэдзі мінулага года гледачам прапанавалі кінорабнік пра зраўнічым Чорнаморскага Узбрэжжа выпуску... 1950 года! Кінорабнік «Савецкая Беларусь» № 19, выпушчаны ў ліпені 1955 года, паказваўся ў 1956 годзе некалькі разоў. Тым не менш яндаўна гледачю пасьля ішоў парадаваці гэтым-жа часопісам. Вельмі рэдка дэманструюцца ў Балнінскіх кінааспосі «Фізікультура і спорт» і «Піонерыя».

Надаўна на сесіі раёнага Савета дэпутатаў прапоўны адзначалася, што ў раёне мала дэманструюцца навукова-папулярных і сельсагаспадарчых фільмаў.

рамантычная проза аказалася для таленту М. Лынькова

Стыль М. Лынькова 20-х — 30-х гадоў у нас звычайна звязваюць з «арнаментальнай прозаю», якой у 20-я гады захапіліся асобныя савецкія празаікі. Сапраўды, знешне-стыльвае залежнасць ад «арнаментальнай прозы» ў Лынькова адчуваецца (злюбаванне метафарычнымі выразамі, інерсіямі). Але патрэбна бачыць галоўнае: «арнаментальная проза» 20-х гадоў звязана была з іншым, чым у Лынькова, тыпалам. Героі прозы, якая атрымала назву «арнаментальнай», гэта звычайна маленкія, прышчэпленыя чыццём чалавечак — прамы паншчада «падпольнага чалавека» Дастаўскага. Героі гэты прыносець у літаратуру і сваю мову — нервовую, з надрымам. Скалава-ж форма апавядання, характэрная для М. Лынькова, ішла хутчэй ад гогадзёўскай традыцыі. Тыпалам яго ранніх твораў — чыста маладзіцкая. Гадоўні іх героі — чалавек, у якім новае жыццё абуджае самія высокія і светлыя пачуцці. Улюбены «традыцыйны» лынькоўскі персанаж — чалавек вельмі шчыры, чым да ўсяго прыгожага і трохі наіўны, а таму празмерна гаварлівы. Аўтар прыняў крыху апакускую, тумарыстичную і ў той-жа час вельмі сардэчную манеру апавядання ад сваіх героі, чалавеку, які раскрывае наустрачку новаму жыццю лепшыя якасці сваёй душы. Разам са сваім героем пісьменнік равуецца жыццю, любіць, захвалюецца. Разам з ім ён і ненавідзіць усё воражае народу, працоўнаму чалавеку. Моўны вобраз гэтага героя выразаа адчуваецца ў апавядальных тэксце аўтара. Героі прыносець у мову аўтара метафарычна, інерсію, зірмучую пільна. Ад аўтара ідзе пільна гумарыстычна. Стыльвае пільна гэтыя напастаюцца, пералятаюцца, пераходзяць адна ў другую. Так узнікае складаная, скалава манера пісьма М. Лынькова. Яна, гэтая манера, застаецца характэрнай у нейкай ступені і для апошняга рамана М. Лынькова «Векаломныя дні», што лініі рад сведчыць аб арганічнасці яе для тэатра гэтага празаіка.

Дарчы, мы не згодны з тымі літаратурна-разнаўцамі, якія яркую метафарычнасць у стылі лынькоўскага рамана лічаць толькі перажыткам ранняга стылю, ад якога патрэбна пазбавіцца.

Думаецца, яна гэтая метафарычнасць (калі ёй, вядома, не адоўжываць), вельмі адпавядае эстэту яго твораў, адпавядае святадзуданню гэтага мастака.

У адрозненне ад М. Лынькова другі

выдатны беларускі празаік К. Чорны ўваў у канцы 20-х гадоў амаль поўнацю адыходзіць ад «маладзіцкага» паэтычнага, рамантычнага стылю.

Прагнатучы лінію Я. Коласа (дакладней, адну з тых шматлікіх мастацка-стыльваых ліній, якія былі намечаны ў творах Я. Коласа), К. Чорны асабліва далёка пайшоў па шляху «чыстай», «аналітычнай» прозы. Ён ставіўчыца раманістам-эпікам, прышчэпным праціўнікам услай «лірыкі», «паэзіі» ў прозе.

У ранніх творах К. Чорны, як усю адзначалася, таксама захвалюўся ярка метафарычнай вобразнасцю. У творах гэтых то «малды дзень спелым аб'якам» глядзе на зямлю, то страхі пачынаюць «бравіцца саламяным крыкам» ад «буяна-ветру», то з музычных труб выльецца нешта «туга-звонкае, срэбнае». Пільна ў апавяданні «Срэбра жыцця» асвятляе не даўдаўкаў твар, а «чырвоное калёсо дзядзькавага твару», а «срэбра ланат», якія трымаюць на плячах грабавы, чамусьці аддзяці аўтара «савай на чырвані неба».

З цягам часу К. Чорны ўсё больш адыходзіць ад такой наіўна-кніжнай «маладзіцкай» вобразнасці. Апавядальная манера яго становіцца ўсё больш прастай і, так сказаць, «справаічнай», эпічнай.

Фразеалагічныя багаці жыццё гутарковай беларускай мовы становяцца асноўным арсеналам яго выдзельчых і выразных сродкаў. М. Горкі гаварыў: «Народная руская мова, асабліва ў яе канкрэтных дзяслоўных формах, валодае выдатнай вобразнасцю. Калі гаворыцца «сёжылася», «скорчылася» і г. д., мы бачым твар і позы».

К. Чорны, асабліва ў творах 30-х гадоў, вельмі умела і шырока выкарыстоўвае жывую вобраваецца народнай мовы, яркасць яе «дзяслоўных форм».

Мы «бачым» трагічнага краўца, яго паходку, фігуру, твар, калі К. Чорны гаворыць у «Трацім пакаленні»: «Кравец вельмі спрытна вынесся на двор і палыўша да свае хаты».

Дзяслоўныя формы, асабліва яркія і стылістычна важкія, К. Чорны можа выкарыстоўваць некалькі разоў падрад.

У рамана «Валкі дзень» ёсць такі выраз: «Але ў гэты момант хлынуў нездзе над галавой няроўны гул і пачаў тупацца з вышнімі». Аўтар тут-жа некалькі

разоў ужывае ўдалы дзяслоў, не бачычы саўтарэчыні.

«Гул пачаў аддзяляцца. Астаповіць папрабаваў выйсці з-пад каёна, як раптам усё неба ўкрылася новай хваляй гулу. Усё раўно і тупалася». «Недзе ў тым месцы, дзе двойчы ўзлілася ракета, трукнуў страшны выбух... Усё паветра тупанулася густой хваляй».

К. Чорны асабліва многа зрабіў для выпрацоўкі «чыста празаічнай» эпічнай традыцыі ў беларускай літаратуры. Імкнучыся да найбольшай мастацкай самастойнасці вобразаў і карцін, К. Чорны прымае аналітычную, падрэслена эпічную манеру апавядання. Правільна разважаў Ул. Карпаў, пішучы ў адным з артыкулаў, што манера К. Чорнага стаіць бліжэй да навуковага аналізу, чым у любога з нашых празаікаў. Залучае сваю яе мастака К. Чорны бачыць перш за ўсё ў тым, каб раскрыць унутраныя прыжыны наводніч людзей, гістарычныя законамернасці жыцця і потым ужо, самі ходам сюжэта сцверзіць свой камуністычны ідэал, вынесці прыгвар на адмоўным, аджыўшым не з дапамогай «суб'ектыўных прыліскаў», а праз логіку саміх жыццёвых фактаў.

Пры ўсім гэтым стылю К. Чорнага менш за ўсё ўласціва бясспрэчаснасць. К. Чорны — гэта перш за ўсё неспрымырым змагаў з уласцівым светам, пісьменнік валакі душы і сарца. Кожны твор яго — «бура пачуццяў», якая хваецца паз знешне спакойным апавяданнем.

Унутранае, эмацыянальнае напружанне мастацкага тэксту К. Чорнага адоўмлена не толькі тым, што сам апавядальнік з'яўляецца гуманістам-змагаром, які не можа быць роўнадушным да «добра і зла», але і тым, што і героі яго жывуць у пастаянным духоўным напружанні, у іх заўсёды «бура ў душы».

Таму тавя характэрныя для К. Чорнага маналогі-споведзі» часам проста трагедыяны, «пэспірацкія». У момант найвышэйшага псіхалагічнага напружання палкім маналагам у К. Чорнага «зрываюцца» нават героі-навучны, людзі, якія пры ве без слова дагудзі рабскае ярмо (Ляпозыў Гушка, стары Наміра і інш.). У такіх пераломных момантах душнаўна жыцця пачуцці ў героі К. Чорнага «крычаць».

Пры сустрачцы з Талікам Скуратвічым пачуцці і словы з душы Міхала Тварычэка круцца, «спраюцца ў свет», бура «ўскіпае» нават у душы старога Стафанковіча, калі жыццё прыяло яго да парoga Любы Лук'янскай, якую ён ва-

лісці груба прагнаў ад парoga свайго дома.

Па-чахаўску проста, «будзённа», лакалічна апавядае К. Чорны аб жыцці, але з ім унутраным пачуццём, з якой валакі думай аб лёсе простага чалавека! Пра тое, як перажываў Міхала Тварычэкі смерць бацькі, толькі і сказаза: «Праз два дні ён мучыўся на свежай бацькавай магіле».

З такой-жа прастотай і ўнутраным болам гаворыцца і пра маленкаго Ірынку, якая ў балыціны дзяслоў дасядае, што бацька яе памёр ад афіцёрскага шпаннола: «Ірынка выпусціла з рук конькі. Малако з бутэлькі палілося на падлозе, бутэлька з цёбырым грукатам аддзялася ў кут. Діпер жоу Кандрат Назарэвіч паўеў сястру — яны памянліся са ролям. Ён узяў Ірынку за руку, яна вырвала руку і адбеглася забраць конькі... У той кватэры было многа дзяслоў, былі там і ірычынны аднагокі, і дзяслоў наступныя дні яна спрабавала аддзяліць з ім пераэрванае страшнымі падзеямі сяброўства. А сядзячы адна ў хаце, яна іхка плакала, хавалочы слязы ад х

Чытаючы творы Дуніна-Марцінкевіча...

Выданне твораў пісьменніка мінулага даволі цяжка справа. Бо пісалі яны ў той час, калі беларуская літаратурная мова толькі пачынала складвацца, калі не было яе сталых норм, калі для перадачы гучаў беларускай мовы выкарыстоўваўся латышскі афэрыт. Таму пры выданні такіх твораў даводзіцца вырашаць некаторыя складаныя пытанні тэксталогіі.

У савецкім літаратурназнаўстве стала агульнапрынятай ісцінай тое, што творы пісьменніка мінулага трэба абавязкова друкаваць паводле правіл сучаснай аграфіі. А вось як ставіцца да іных адноўленняў ад норм сучаснай літаратурнай мовы, — адзінай дунай пакуль што няма.

Калі чытаеш многа выданы літаратурнай спадчыны, стварэння ўражанне, быццам укладальнікі і рэдактары прытрымліваюцца думкі, што тэкст аўтара можна і трэба папраўляць, што галоўнае — данесці да чытача толькі ідэю твора, а ўсё астатняе — неістотна. А між тым, адвольнае абходжанне з мовай пісьменніка прыводзіць да парушэння мастацкай і вобразнай сістэмы твора, а часамі і да зняжата скаржыня зместу.

У гэтым няпэчкі перакананні, калі параўнаць выданні твораў В. Дуніна-Марцінкевіча 1940 і 1945 гг., а таксама яго творы, змешчаныя ў «Хрестаматыі па беларускай літаратуры для педагагічных вышэйшых» (Мінск, 1953 г.).

Па 150-годдзю дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча рыхтуюцца новае выданне яго твораў. Не кажуць аб тым, што яго павінна быць больш поўным, што яго неабходна ўключыць творы, напісаныя аўтарам на польскай мове, — гэтую кнігу неабходна пазбавіць ад недахопаў папярэдніх выданняў, гэтак яе трэба ўважліва зверхуць з прыжыццёвымі выданнямі.

Неглыба рабіць у тэксце лексічныя змены, як гэта зроблена ў выданнях 1940, 1945, 1953 гадоў. Слова «ластачка» заменена на «ластак» («Гапон»), «сваім падаркам» — на «сваім таваркам», «слышак» — на «слышак» («Шчарбаўскія дажыні») і інш. Пісьменнік ужываў рускія словы, але папраўляў аўтара ніяк не згодна. Гэта прывядае да неправільнага ўжывання аб літаратурнай мове сучаснага XIX ст., калі яе нормы толькі пачыналі складвацца. У гэтых умовах непэражымі былі і шматлікіх русізмаў, дыялектызмаў, часта сустракаліся паланізмы.

Да таго-ж нязграў пры такіх папраўках тэксту дапускаецца скажэнне зместу. Пра выседе Кацярыны і Гапона аўтар пісаў:

Дзеўкі-ж карагодам ходзяць,
Жалобныя песні заводзяць...
(«Гапон», Мінск, 1855)

У нашых пазнейшых выданнях слова «жаалобны» заменілі на «жаалобны», але-ж гэта слова мае іншае значэнне.

Замены слоў, перанос напіску часта прыводзяць да змены рытму. Напрыклад: У выданні 1855 г. было:

Быццам верны аканом,
Ен такі ляррот вядзе...
У нашых выданнях:

Быццам верны аканом,
Ен такі ляррот вядзе...

Дарчы, слова «ларрот» ужывалася з такім самым наіскам, як і ў Дуніна-Марцінкевіча, у апавяданні Ф. Багушэвіча «Палясочышчы».

Нарядка пры набліжэнні формы слова да сучаснай нормы або пры іных зменах знікае рыфмоўка. Так, у прыжыццёвых выданнях «Гапона» былі радкі:

Тут настала маўляў, з агня,
Ужы бліжэй маўляў, з агня.

Нашы ўкладальнікі зборнікаў Марцінкевіча частымі змянілі слова «смаўтан» на «смаўтоха» — і рыфма знікла!

Часта парушаецца рыфмоўка пры зменах дыялектнага або рускай формы слова на выразы беларускай літаратурнай мовы. У пазме «Гапон» выдання 1855 года дыялекцкія словы: «лячэй» — «сваей», «вокам» — «глубокам», «стоіш» — «роніш». У перавыданнях атрымаліся такія адпаведнасці: «лячэй» — «сваей», «вокам» — «глубокім», «стоіш» — «роніш».

Мне здаецца, што ў падобных выпадках неабходна абавязкова захоўваць аўтарскае напісанне. Інакш парушаецца мастацкая цэласнасць твора. Варта ў сувязі з гэтым прыгадваць, што нават у зборах твораў нашых сучасных беларускіх пісьменнікаў на праўкі ў аналігічных выпадках не робіцца. Напрыклад, у зборы твораў Змітрака Вядулі ёсць строфа:

Плача адла ў тумане,
Выглыб зборас ў пахлех,
«Востры, зазімак, зарана
Сотні марозлівых ног».

Многія змяненні ў тэксце, на мой погляд, выкліканы тым, што рэдактары, не ўлічваючы сэнсу таго або іншага слова ці выразу, замест гэтага слова ставяць іншае. Такія папраўкі змяняюць, а ў некаторых выпадках і зусім скажваюць сэнс. Прыкладу некалькі прыкладаў. У пазме «Гапон» чытаем:

Дзеўкі-ж, хлопцы п'юць гуляюць,
Пад скрипачку падпяваюць,
«Скочыла Кацярынка з лаўкі даложкі,
Скланілася мамачынізі нізка ў ножкі,
Норкам зямлю парыла,
Слёзкіма ножкі памыла».

Усё тут зразумела, неглыба толькі ўважліва, навошта Кацярынка перад маці «норкам зямлю парыла». У прыжыццёвых выданнях выданні гэты радок чытаўся інакш: «Коркам зямлю парыла». Але як растлумачыць гэты выраз? Можна, іменна ён памылковы? Аб тым, што ў Дуніна-Марцінкевіча тут няма памылкі, пераконвае фальклорны зборнік П. Шэйна, дзе такая-ж песня прыводзіцца з гэтым самым радком (гл. яго «Матэрыялы... т. 1, ч. II, стар. 101»). Названую песню П. Шэйна перадаваў у кнізе Тышкевіча, якая была добра вядома Дуніну-Марцінкевічу.

Знаходзіцца глумачэнне і для слова «коркі», а гэта робіць зразумелым усё ўравак. «Коркі» — падбор у чаравіках і ботах (гл. слоўнікі В. Н. Дабравольскага і І. Насовіча).

Патрабуюць уладкавання і такія радкі з той-ж пазме «Гапон»:

Кацярынка-ж усплывнула,
На міленькага зірнула,
Хваці спаднічку распуціла,
Тройчы заіткая падбіла.

На якой падставе слова «хвіці», якое было ў Дуніна-Марцінкевіча, заменена на «хваці»? Слоў-ж гэтыма маюць рознае значэнне. І па сэнсу «хвіці» тут больш падыходзіць. Зноў-ж звернемся да слоўніка: «хвіці ці зноў (хвіц) — пахіленне набок; хвіці, ножка падламілася; хвіц, каленка падламілася» (гл. слоўнік Дабравольскага і Насовіча).

Хачелася-б сказаць некалькі слоў і аб адносінах да пунктуацыі аўтара. Безумоўна, там, дзе той або іншы знак прыпынку згодна правіл граматыкі абавязкова патрэбны, яго трэба паставіць. Але як важна ў кожным выпадку прадумаць усё, каб не было скажэння сэнсу сказа або зняжата ўраўка.

На заяўчанні аканома Кацярынка адказвае:

«... Як пажалюся Гапону,
Ен, п'юна, такога тону
Паніку шокам задасць,
Што зубоў не пазбавіць...»
Коман Гапона здажыць.

Тут расставлены знакі прыпынку ў нашых выданнях. У Дуніна-Марцінкевіча слова «п'юна» не было выдзелена, бо ўжыта яно тут не як лабінае слова «п'юна», якое выражае наўпэўненасць, а як прыслоўе са значэннем «дакладна». Сапраўды, навошта-ж аканом было баяцца Гапона, калі-б ён ведаў, што, можа, яму падлазе ад хлапца, а, можа, і не? Выдзеленне коскамі гэтага слова зняло катэгорычнасць сцвярдвання.

Падобная памылка дапушчана і ў іншым месцы:

«Як прыбаром усё з поля,
Дзетак к янцу павядзе»
Гэтак стары гаманілі,
І папуна, улажылі,
Ды памышаў аканом.

І тут выдзеленае слова «папуна» змяніла сэнс выразу. Старэй-ж ужо дакладна дамовіліся аб выседе свайх дзецей. Дарчы, і ў гэтым выпадку сам Дунін-Марцінкевіч косак не ставіў.

У другім месцы змена расставоўкі знакаў прыпынку прыводзіць да няправільнага ўжывання аб складзе дружным, як-бы прысутнічае ў доме маладой у той час, калі разнічваюць вяслены каравай. У нашых выданнях гэтае месца падаецца так:

Дружкі ўправа, возе свайці,
Даве прыгожы маладзіц,
То Гапонны сястрыцы,
Хоць не адной яны маці.
Улепа намеснік сядзіць,
Жадна на пляшчу глядзіць
Далі сустрыне Гапона,
Дружкоў Янку ды Мірона,
На канцыж Хросны Давіла,
То маладога вазіла.

Атрымаўшыся, што ў хаце маладой знаходзіцца і Гапон Але ў выданні 1855 г. знакі ў гэтым месцы расставлены інакш:

... Далі сустрыне Гапона
Дружкоў, Янку ды Мірона...

Пры такім варыянце пунктуацыі сказ зразумеецца інакш: Гапона ў хаце Кацярыны ў гэты час няма. Між іншым, гэты-ж абрад у мясцовасці, дзе абавязкова дзеянне пазмы, апісаны ў П. Шэйна так:

«Дружкіма жаніха звычайна складаецца з трох свах і з якіх старэйшая — яго хросная маці, дзве маладошчы — сёстры або бліжэйшыя яго сваячкі, з двух дружоў, двух іх намесніцаў і хроснага бацькі жаніха, які прывозіць свах і называецца вазіла, які (хроснага бацьку) саджаюць на канцы стала».

Малады да нявесты накіроўваецца толькі пасля заканчэння названай цырымоніі.

Цікавым мне здаецца і такі прыклад. У нашых выданнях ёсць такое месца:

Там вуліца пан гоіць,
Калыска страдой ляціць,
Пад камямі аж зямля стоніць,
«Ахварыць, падзі!» — крычыць.

Што абазначае слова «ахварыць»? Звяртаемца да першага выдання Дуніна-Марцінкевіча, і аказваецца, што апошні радок там паданы па-другому: «А хварыць, падзі!» — крычыць. Значыць, трэба шукаць тлумачэння слова «ахварыць». Ні ў адным абласным слоўніку яго няма, не зарэгістравана яно і ў сучасных дыялекталогічных матэрыялах. Дапамагаюць дзяткі гісторыі мовы. Даведваемся, што падобнае слова (форыс) ужывалася ў старой польскай мове. Утворана яно ад нямецкага слова фарытар. З польскай мовы слова трапіла ў беларускую. Паколькі для многіх гаворак гук «ф» не быў характэрны, ён змяніўся на «х» (так і ў імені «Хведар»). Пры змене напіску «о» перайшло ў «а». Так і з'явілася форма «ахварыць». Становіцца зразумелым апошні радок:

«А хварыць, падзі!» — крычыць.

Можна ўзнікнуць пытанне, чаму-ж у Дуніна-Марцінкевіча ў гэтым выпадку няма знака прыпынку. Але справа ў тым, што пісьменнік пры зваротку і ў іншых месцах, як правіла, коскі не ставіў.

Пры зваротку і падрыхтоўцы да друку тэкстаў пісьменніка мінулага неабходна спалучаць глыбокае прапніненне ў змест з лінгвістычным аналізам у патрэбных выпадках. Пры гэтым трэба ўлічваць індывідуальныя асаблівасці мовы і стылю пісьменніка, стан літаратурнай мовы ў той час і ўзровень выдасяччай справы.

Можна было-б прывесці яшчэ многія прыклады, калі парушаецца аўтарскі тэкст, але, здаецца, і тэмаўных дастаткова, каб сцвярдзіць, што творы В. Дуніна-Марцінкевіча да апошняга часу выданыя з нас недастаткова добра. А гэта сведчыць і аб запусценні тэксталогічнай работы ў рэспубліцы. Амерыканцы на старонках друку пытанню тэксталогіі, распрацоўка важнейшых праблем, звязаных з выданнем твораў пісьменнікаў мінулага, улік дасягненняў рускай тэксталогіі дапамогуць павысіць якасць выданняў пісьменнікаў мінулага.

Б. ЛАПАУ.

Часопісі ў сакавіку

«ПОЛЫМЯ»

Сакавіцкі нумар адкрываецца нарысам Я. Брыля «Сэрца камуніста», прысвечаным жыццю і дзейнасці сакратара райкома П. Жалежнікова.

Працягвае публікацыю вершаў са свайго вялікага замежнага чытка М. Танк. У часопісе надрукаваны таксама два вершы М. Машары.

Апавяданне І. Мележа «У прыморскім горадзе» прысвечана тэме дружбы і кахання маладых людзей.

З буйных пражыццёвых твораў чытач знайдзе ў чарговым нумары часопіса працяг рамана Т. Хадкевіча «Далі паліваць».

У раздзеле «Галіны малады» выступаюць маладыя аўтары — паэт Р. Баратулін і празаік І. Пташнік. Вершы студэнта БДУ Р. Баратуліна напісаны ў выніку паездкі на ўборку ўраджаю ў Кустанайскую ўладасць. Аповесць І. Пташнікіна, пачатак якой друкаваецца ў гэтым нумары, расказвае аб новых з'явах у жыцці калгаснаўскіх вёскаў.

Паэма Міхаса Чарота «Бося на вогнішчы» надрукавана ў раздзеле «З літаратурнай спадчыны».

Вялікую паборку пераключаў з Лесі Украіні друкуюць

А. Вялюгін і М. Аўрачым. Нарыс журналіста Ул. Кузьміча расказвае аб бундэ войні Советскай Арміі.

У раздзеле публіцыстыкі крытыкі і бібліяграфіі друкуюцца артыкулы: Г. Шчарбаўскага — аб кнізе А. Кулакоўскага «Незабытае рэха», рэзюмэ Ул. Стэльмаха на манарэлію А. Ескава пра заслугі аўтара артыста БССР Ул. Крыловіча і А. Сідарэвіча — на гістарычны твор М. Садковіча «Аповесць аб ясным Стэхоры». Пытанні рэалізму ў дарэволюцыйным беларускім фальклоры разглядае ў сваім артыкуле М. Лярчанка.

Сатыра прадставлена новай байкай Э. Валасевіча.

«БЕЛАРУСЬ»

Значнае месца сярэд матэрыялаў чаровага нумара займаюць нарысы і фотанарысы аб людзях беларускай прамысловасці і транспарту, аб барышчы і тэхнічным прагрэсе. Сярод іх — расказ майстра інструментальнага цэха А. Калынава пра тэкара Леаніда Журавіча, нарыс І. Скаварына «У пішкіх волніках» і інш. З цікаваасцю будзе прычтаны нарыс І. Язювіча «Беларускія машыны ў шостай пяцігодцы».

Пра работу маладой сель-

скай настаўніцы Марыі Каратэі расказвае ў сваім нарысе Л. Усіпенка.

У часопісе змешчаны матэрыялы аб нашых земляках-героях: легендарным генерале Л. Даватары, двойчы Героях Советскага Саюза лётчыку С. Грышаўцу і танкісту І. Якубоўскім, аб Веры Харужай. Рэволюцыйнаму мінулагаму прысвечаны матэрыялы А. Дольнікава «Райком РСДРП(б)».

Нарыс Я. Скрыгана «У майстэрні на Усходняй вуліцы» змяшчае чытача з работамі беларускіх мастакоў і скульптараў да саракагоддзя Вялікага Кастрычніка.

Багата ў нумары мастацкіх матэрыялаў. Тут змешчаны ўравак з рамана І. Сіцова «Гаючая крыніца». Пытанні маралі, узаемаадносін маладых людзей узнімае ў сваім апавяданні «Маладзёжны Іна» Я. Рамановіч. З «палітычным» апавяданнем «Ахвяра цывілізацыі» выступае М. Пасляноў.

Паэты А. Зарычкі, Ул. Навіцкі, П. Прануза, П. Валыжы друкуюць свае новыя вершы.

У раздзеле «Новыя кнігі» публікуюцца кароткія рэзюмэ на «Аповесць аб ясным Стэхоры» М. Садковіча, кнігу Ул. Корбана «З вецярком» і

гродзенскі альманах «Нёман». З літаратурнай спадчыны часопісе друкуюць вялікую паборку вершаў Міхаса Чарота.

«МАЛАДОСЦЬ»

Гэты нумар часопіса прысвечаны падрыхтоўцы да вялікага маладзёжнага свята — рэспубліканскага фестывалю маладзі. Адкрываецца ён артыкулам сакратара ЦК ЛКСМБ В. Крыўліна «Наперад ад сята маладосці». Аб падрыхтоўцы да фестывалю расказваюць маладыя артысты, музыканты, пісьменнікі, удзельнікі мастацкай самадзейнасці, спартсмены.

Пад рубрыкай «На конкурсе фестывалю» друкуецца апавяданне Івана Науменкі «На Вішневай вуліцы» аб гераічнай барацьбе савецкай маладзі ў часы Вялікай Айчыннай вайны. У алмастоўцы В. Зуба «Лёгка перамога» і гумарыстычнае апавяданне І. Агарака «Агарака» ўзнімаюць пытанні маралі. Э. Агарака друкуюць да фестывалю пэсню.

Часопісе публікуе новыя вершы А. Волскага, байкі Ул. Корбана, нарыс Р. Міхайлавай аб комасмолах — перадавіках віцеецкай фабрыкі «КІМ», нарыс Р. Няхай аб Веры Харужай і іншыя матэрыялы.

У Саюзе пісьменнікаў БССР

На пасяджэнні прэзідыума СП БССР вынесена пастанова аб юбілейных выданнях да саракагоддзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і вызначаны склад рэдакцый гэтых выданняў. Будзе выдана анталогія беларускай паэзіі, у якую ўвойдуць лепшыя творы беларускіх савецкіх паэтаў. Выдзе таксама аднатомнік лепшых беларускіх апавяданняў і зборнік «Мастацкія словы».

Прызначаны новы склад камісіі па рабоце з маладымі аўтарамі. У камісію, апрача І. Шамякіна (старшыня), А. Якімоўца (намеснік), А. Ескава (сакратар), увайшлі старшні творчых секцый і прадстаўнікі ўсіх перадавых выданняў СП БССР.

Прэзідыум аднавіў у правах члена СП пісьменніка М. Багуна.

На сумесным пасяджэнні секцыі паэзіі і дзіцячай літаратуры абмеркавана новая пазма-казка Васіля Віткі «Білізна лета». Ва ўступным слове С. Грахоўскі адзначыў, што гэты твор з'яўляецца значным дасягненнем дзіцячай літаратуры апошніх год. Паэма насычана яркімі дэталімі, дзе пазытыўна малюць беларускіх прыроду, вызначаюцца добрым ядуцьем беларускай мовы і багатым пазнавальным матэрыялам.

Праблема аднавіць і пасобныя недахопы твора.

А. Якімоўца выказаў нягэту з пабудовай сюжэта, які адлюстраваны ад кананічных традыцыйных казачных прэмаў. Ён крытыкаваў верш і мову казкі, якая, на яго думку, не заўсёды будзе зразумела наомаў чытачу.

З думкамі А. Якімоўца не згадзіўся П. Панчанка. У адноўленне ад многіх твораў дзіцячай літаратуры казка В. Віткі не дыдактычная, у ёй — вобразная адлюстраванне прыроды, яна паучальная ў добрым сэнсе.

Пабудова сюжэта ў казцы В. Віткі, на думку А. Бацькі, не парушае казачнай традыцыі. Але наогул ці абавязкова трэмацца ўсіх канонаў? Важна тое, што

ў сюжэце ўсё на месцы, усё арганічна. Яго падтрымаў і А. Вялюгін, які адзначыў удалае сумашчэнне ў казцы рэальнага і фантастычнага планаў. М. Луцкіна лічыць, што адсутнічае цэласнасць у вобразе галоўнага героя, — аўтар часта падмяняе сабой героя-хлопчыка. Напісанне і шуканне хлопчыка казкі — прэмаў у некаторай ступені літаратурны шучыні.

Пра свежасць, лірычнасць казкі, сакавітасць мовы, удалае выкарыстанне фальклора гаварыў А. Зарычкі.

У абмеркаванні прынялі таксама ўдзел А. Вялюжы, М. Калыжніцкі, А. Александровіч, Г. Бірокіні.

В. Вітка ў сваім выступленні закрануў агульныя праблемы жанра казкі, які дзе пісьменніку вялікі магчымасці. Ён падкажаваў прысутным за парадзі, пажаданні і заўвагі і паабяцаў некаторыя з іх улічыць у далейшай рабоце над творам.

Па рашэнні прэзідыума СП БССР камісія па крытыцы ператворана ў секцыю крытыкі. На складзе крытыкаў і літаратурназнаўцаў, які адбыўся гэтымі днямі, абрана бюро секцыі ў наступным складзе: Д. Палітыка (старшыня), В. Івашчы (намеснік), Ул. Юрэвіч (сакратар), Я. Казека, В. Барысенка.

Вырашана выдасць да саракагоддзя БССР зборнік артыкулаў па важнейшых праблемах беларускай паэзіі, прозы, драматургіі.

ГОРДАСЦЬ КАРЭЙСКОЙ ЛИТАРАТУРЫ

Днямі карэйскай народ адзначыў 220-годдзе з дня нараджэння палымнага патрыяты, вядомага мысліцеля-дэмакрата, выдатнага вучонага і вялікага пісьменніка-рэаліста XVIII стагоддзя Пак Дэі Вона (1737 — 1805).

Карэйскі народ па праву ганарыцца спадчынай Пак Дэі Вона. Яго літаратурныя творы выхоўваюць людзей нашчага часу ў духу высокага гуманізму і патрыятызма.

Перакладаў погляды Пак Дэі Вона раскрыты найбольш ярка ў яго 26-томнай працы «Жэйжэй дэнінкі». У гэтай кнізе пісьменнік выкрывае загані карэйскай рэалістычнай той эпохі, ханства, карупцыю і цемрашальства кіруючага класа феадалаў.

Эстэтычныя прынцыпы Пак Дэі Вона выражаны ў словах: «Калі ідэіны змест-камандзір, то моўная выразнасць — салдат».

Прагрэсіўныя ідэі Пак Дэі Вона аб неабходнасці знішчэння феадалічнай сістэмы, яго вядомы прынцып у галіне навукі — «шукаць ісціну ў фактах», яго высокамястоўная літаратурная творчасць з'яўляюцца каштоўным укладам не толькі ў нашчаўную культуру Карэй, але і ў скарбніцу культуры ўсяго чалавецтва.

Велік Пак Дэі Вона заключаюцца і ў тым, што ён выступаў за ўстаўленне мірных міжнародных адносін і культурных сувязей. Яму належыць вялікая заслуга ў справе азнамялення карэйскай грамадскасці з перадавай культуры Кітая і Еўропы, падарожнічаючы па Кітаю, ён прыкладаў усё сілы да ўмацавання дружбы з гэтай краінай.

Высокародныя ідэі Пак Дэі Вона маюць важнае значэнне і сёння, калі карэйскі народ вядзе актыўную барацьбу за дружбу і мір з усімі мірапалітнымі народамі свету.

Л. МАКСІМАУ.

Як хораша дома!

Мы сустраці Паўла Патрывіча ля самых дзвярэй: ён збіраўся на прагулку.

— Вы да мяне? Вельмі прыемна сустраць калегу, — усміхнуўся Павел Патрывіч і падае руку. — Пойдзем разам. Зноўку? У мяне ўжо ёсць свае любімыя месцы ў горадзе. Паходзім, пагутарым!

У Паўла Патрывіча ўжо многа знаёмых: ён часта адказвае на іх прытанні.

— Гэта маё любімае каваенне, — залушэна гаворыць ён, выходзячы на Ленінскую вуліцу. — Якія дачы-прыгажуні! Я заўсёды люблю імі... Мне цяжка ўявіць Мінск у руінах, бо жыў тут толькі з лета 1955 года. Але я бачыў фотаздымкі руйн, гутарыў з многімі мічанамі і шчыра згадзіўся, як хутка яны адрэдаці горад. Там, дзе я апытаўся на жыву, у Арэнтцыне, такія тэмпы нечымгачы.

— Вы не ўяўляеце, — працягвае ён, — як ажыўлае і супакоівае роднае паветра, як лёгка і свабодна ім дыхаць! Набраеш поўныя грудзі і радуешся.

Павел Патрывіч увесё сівы і, як многія старыя, нечым гадзівае Льва Талстога. Буйныя рысы твару, вялікія вочы, доўгая барада, белая-белая, нібы абсыпаная снегам. Восемдзесят год, вядома, не жаргы, але трымаецца Павел Патрывіч роўна, амаль не горбячыся. Гаворыць ён спакойна, абудмана і любіць часта ўжываць параўнанні.

— Доўгі час, — расказвае Павел Патрывіч, — жыцьцё маё было падобна на вецер. Я вехаў за мяжу ў гадоны 1920 год, каб выратаваць ад смерці Людачку. Гэта мая адзіная дачка. Яна заўсёды са мною — ва ўсіх вандроўваннях. Шмат разоў здавалася мне, што цяжка груз жыцця ў дачку ад Радзімы я буду несці да самай смерці... Але хоць і на старасці, а зноў, як бацьчыне, хаджу па дарогах мя зямлі, зноў у родным краі.

Жыў Павел Патрывіч у Францыі і ў іншых еўрапейскіх краінах. Далёка ад Радзімы пасяваўся ў Курпрыні, Шаляпінск, перапісваўся з Горкім. Гэтыя людзі ведалі яго бацьку — Петра Шастакоўскага — аднаго з заснавальнікаў Маскоўскай кансерватыўнай. Асабліва зблізіўся Павел Патрывіч з Курпрыні, які любіў слухаць апавяданні выдатнага гвардэйскага капітана, транспартнага інжынера і публіцыста.

— Была, сустрамаўся ў Парыжы з ім — успамінае Павел Патрывіч, — і аб

радаваліся пералому, які наступіў на Усходнім фронце, радаваліся перамогам Советскай Арміі.

Калі быў створаны Славянскі камітэт у Аргенціне, старшыней яго адзначыў быў выбраны Павел Шастакоўскі. Яго ведалі, яны верылі, яго паважалі.

У гэты вайны Славянскі камітэт Аргенціны, які ўзначальваў Павел Шастакоўскі, прыкладаў усё намаганні, каб дапамагчы рускім франтавікам і іх сем'ям. Тады і з'явілася ў яго рашэнне пры першай-жа магчымасці вярнуцца дамоў, на Радзіму. Жонка, Яўгенія Александрэўна, горада падтрымала гэтую думку. Дачка Людміла Паўлаўна, сама маці траіх дзецей, таксама адбрала гэты намер бацькоў. Пра гэта і гаворыць яна чаго — яны пачалі рыхтавацца да а'дзеду. Унукі Шастакоўскага — Павел, Сяргей і Серафіма — гаварылі паміж сабой толькі на рускай мове. Дзея размаўляў з імі толькі па-руску, пабраў і ракамандваў ім кнігі для чытання. Унукі яго цвёрда верылі: дарма, што яны нарадзіліся за акіянам, яны рускія і рана ці позна будуць жыць на советскай зямлі. Гэтую веру ў іх падтрымліваў дед.

Шастакоўскі пакінуў Радзіму, калі нават звычайныя прадметы выпускаліся саматужным, прымітнвым спосабам. Наведаны з унікамі советскай выстаўку ў Буэнос-Айрэсе, ён убачыў дасканалыя станкі і машыны. Як далёка наперад пайшла яго Радзіма! Ніколі яшчэ Шастакоўскага так моцна не прыгнала, не вабіла назад на Радзіму, дамоў, як у тыя першыя пасляваенныя гады. Толькі дамоў! Да гэтага зводзілі яго думкі, мары, жаданні. Жонка, дачка, унукі — усё чакалі іх а'дзеду.

Паўла Патрывіч споўнілася 78 год, калі ён у другі раз у сваім жыцці перасек акіяны. Гэды не бягучымі старогам. Наадварот, ён адчуваў сабе бацьдэра і прыўзнята. З кожным днём, а кожнай галінай набліжалася свая зямля, свая Айчына. Шастакоўскі ведаў, што ўсім пад советскім небам яго чакаюць сардэчнасць і гасціннасць. Месцам пастаяннага жыцця сям'я выбрала Мінск.

...У другі раз мы засталі Паўла Патрывіча на яго новай кватэры за пісьмовым сталом.

— Прашу, прашу, — узяўся ён наустрач. — Толькі што паставіў апошняю кропку на рукапісе свай кнігі «Дарога да праўды». Вельмі доўга пісаў. Гэта кніга пра маіх сучаснікаў, пра сабе, пра свае

доўгія зарубежныя вандроўванні, пра нашых братоў-сваяны, якія распынялі на ўсюмо братам свету і цяпер марыць пра вяртанне на сваю маці-Радзіму... Пражыта вялікае і нялёгкае жыццё. Хачелася расказаць пра яго маладзі. Закачаваю кнігу вяртаннем у Советскі Саюз. Мая сям'я адной з першых пайшла Аргенціну. З нас узялі і бяруць прыклад тысячы землякоў. Толькі ў Беларусі з Аргенціны прыехалі сотні сем'яў.

Шастакоўскія атрымалі добраўпарадкаваную кватэру з трох пакояў у самым центры горада, на Ленінскай вуліцы. Усе прыкоўкаю аб вуліца. Жонка і дачка Паўла Патрывіча выкладваюць у інстытуце замежных моў. Унук Павел пайшоў на курсы дзавышання кваліфікацыі ў Маскве і працуе інжынерам-фарбавальчыкам на Мінскім кававольным камбінаце. Жонка Паўла атрымала работу ў швейным ателье. Маладыя ўнук, Сяргей, заканчвае музычную школу-дзясцігодку. Зольныя малады кампазітар піша музыку на словы советскіх паэтаў. Першыя песні Сяргея прысвечаны яго новай Радзіме. Унучка Серафіма вучыцца ў вачорняй школе.

— Як бачыце, — працягвае Шастакоўскі, — мы нядаўна на советскай зямлі, але кожны ўжо знайшоў сабе месца.

У вольны час Павел Патрывіч займаецца літаратурнымі перакладамі з іспанскай мовы.

Па запраўненню старшыні Славянскага камітэта СССР А. Гундарава ён дзесяць дзён гасіўся ў Маскве, у горадзе, дзе нарадзіўся і правёў пачатак свайго жыцця.

— Масква прыгожая, Масква непазнавальная, — з натхненнем гаворыць стары. — Але самае лепшае за ўсё ў Маскве, Мінску, усюды ў Советскім Саюзе — гэта людзі, — падкрэслівае ён. — Стваральнікі новага жыцця, цудоўныя советскія людзі...

Пра гэта Павел Патрывіч нядаўна напісаў сваім сябрам у Аргенціну.

Ён піша ім пра Советскую краіну:

«Неабмежаваны магчымасці адкрываюцца тут перад усімі чалавекам, які жадае працаваць. Гэтыя магчымасці такія вялікія, як вялікая і багатая наша советска Радзіма, куды і вас гораца і шчыра запрашаю: пакіньце Амерыку амерыканцам! Нам няма чаго рабіць на чужыне, калі на Радзіме пас чакае непачаты край работы. Вяртацца да сабе дамоў, на Радзіму, да свайго роднага народа!»

Тэкст пэсэ стары сваім сябрам за акіяны, радуецца, што ён ужо дома. А як хораша дома!

Я. САДОЎСКІ.

ПРЫМАЕЦА ПАПІСКА
на газеты і часопісы на другі квартал і да канца года

ПАДПІСНАЯ ЦАНА НА 9 МЕСЯЦАў
НА ГАЗЕТЫ:

«ЧЫРВОНАЯ ЗМЕНА» — 39 р. 15 к.	«ФІЗКУЛЬТУРНИК БЕЛАРУСЬ» — 23 р. 30 к.
--------------------------------	--